

Research Paper

Jihadi Management as a Transformative Governance Model in the Context of the Islamic Awakening: Re-reading Its Capacities for Strengthening Political Legitimacy

Seyed Jalal Mousavi Sharabiani¹, Ehsan Ekradi^{*2}

1. Assistant Professor in Political Sciences, Faculty of Law and Social Sciences, Department of Political Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
2. Assistant Professor in Higher Education Management, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

PP: 25-47

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

*Jihadi Management
Transformative
Governance Political
Legitimacy Functional
Legitimacy Islamic
Awakening Islamic
Governance*

Article History:

Received:
July 28, 2025
Accepted:
December 29, 2025
Published:
January 21, 2026

Abstract

The present study aims to explain the capacities of Jihadi Management as a model of transformative governance within the context of the Islamic Awakening and to examine its role in strengthening political legitimacy in Muslim societies. The central question of the research is how, amid intensifying governance crises, declining public trust, and widening state–society gaps in many Islamic countries, Jihadi Management can contribute to the reproduction of political legitimacy and the enhancement of governance effectiveness within the framework of the Islamic Awakening. Employing a descriptive–analytical approach and drawing on the theoretical perspectives of political legitimacy in the works of Max Weber, David Easton, and Seymour Martin Lipset, the study analyzes the relationship between Jihadi Management, governance performance, and political legitimacy in this context. The findings indicate that Jihadi Management is not merely an operational style or a managerial approach limited to crisis situations; rather, it represents an indigenous and civilizational model of Islamic governance shaped within the discourse of the Islamic Awakening. It is grounded in components such as people centeredness, a spirit of service, justice orientation, accountability, organizational agility, problem solving capacity, and field based presence. These components can foster functional legitimacy by enhancing governance effectiveness, increasing public trust, and strengthening social capital.

Citation: Mousavi Sharabiani, S. J. and Ekradi, E. (2025). **Jihadi Management as a Transformative Governance Model in the Context of the Islamic Awakening: Re-reading Its Capacities for Strengthening Political Legitimacy.** Journal of Islamic Awakening Studies, 14(4), 25-47

* **Corresponding author:** Ehsan Ekradi, **Email:** ehsan.ekradi954@gmail.com

Copyright © 2025 The Authors. Published by basijasatid. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, governance effectiveness has become one of the most critical challenges facing political systems, particularly in Muslim societies. The accelerating processes of globalization, the expansion of social media and interactive communication platforms, rising public awareness and expectations, and increasing political, economic, and security pressures from international actors have created conditions in which reliance solely on hard power resources can no longer guarantee stability, authority, and the continuity of political legitimacy. Consequently, political systems are compelled to strengthen soft governance capacities, including efficient public administration, transparency, institutional accountability, and the cultivation of citizen satisfaction. Within this context, political legitimacy in the contemporary world is reproduced not merely through legal foundations and formal power structures, but increasingly through public perceptions of effectiveness, justice, problem-solving capacity, and governmental responsiveness. This challenge is particularly acute in Islamic societies, where the relationship between religious values, social expectations, and the demands of modern governance is inherently complex. A significant governance crisis is evident in many Islamic countries, characterized by administrative corruption, bureaucratic inefficiency, a widening state-society gap, structural dependency, and declining public trust—all of which have eroded political legitimacy. In response to this multifaceted crisis, the concept of "Jihadi Management" has emerged in the Islamic Republic of Iran as an indigenous model of governance capable of addressing these challenges. However, existing research has largely examined Jihadi Management at the organizational or administrative level, neglecting its potential for reproducing political legitimacy and strengthening transformative governance in Islamic societies. Thus, the central question of this research is: How can Jihadi Management, as a transformative governance model within the context of the Islamic Awakening, contribute to strengthening political legitimacy—particularly functional legitimacy—in Muslim societies?

Methodology

This research employed a qualitative approach based on conceptual-documentary analysis to examine the relationship between Jihadi Management and political legitimacy within the context of Islamic governance. The study's research

community consisted of official documents related to Jihadi Management, the general policies of the Islamic Republic of Iran's system, theoretical texts on political legitimacy, and domestic scientific articles in the fields of management and political science. Data were collected through systematic review and analysis of these documentary sources, with particular emphasis on official statements regarding Jihadi Management (including speeches and policy documents from 2012-2014), the general policies of the Resistance Economy, documents from the Expediency Discernment Council, and materials from the Islamic-Iranian Progress Model center. Additionally, theoretical frameworks on political legitimacy from classical and contemporary scholars—including Max Weber, David Easton, and Seymour Martin Lipset—were examined to establish the analytical foundation for the research. The data collection process involved accessing reputable academic databases such as SID (sid.ir), Noormags (noormags.ir), the official website of the Office for the Preservation and Publication of the Supreme Leader's Works, and official documents from the Expediency Discernment Council. The analysis followed a conceptual-analytical approach, systematically identifying and categorizing the key components, mechanisms, and relationships between Jihadi Management's dimensions (value-normative, institutional-managerial, and socio-political) and their impact on governance effectiveness, social capital, and ultimately functional legitimacy, culminating in the development of an indigenous model for transformative governance in Islamic societies.

Results and Discussion

The documentary analysis reveals that Jihadi Management in the Iranian context comprises three core components: value-based commitment and ethical responsibility, organizational agility and decision-making under resource constraints, and people-centeredness and field-based problem-solving. These components align with official statements defining Jihadi Management as "intensive work with faith, motivation, and innovation" while also being embedded in the general policies of the Resistance Economy as a mechanism for overcoming external pressures. The findings demonstrate that Jihadi Management operates through three key mechanisms to strengthen functional legitimacy. First, by enhancing managerial accountability and reducing the gap between decision-makers and the implementation field, it increases perceived effectiveness—a critical factor in citizens'

acceptance of political authority, particularly in the age of social media where visibility and public trust are paramount. Second, Jihadi Management functions as a mediator for strengthening social capital, as field-based presence during crises and tangible problem-solving outcomes generate public trust and civic participation, which directly correlates with institutional effectiveness. Third, the institutionalization of Jihadi Management within the framework of the Islamic-Iranian Progress Model is essential for its sustainability; without structural integration through measurable indicators, performance evaluation systems, and management training programs, its impact remains transient and dependent on individuals. The proposed indigenous model establishes a clear causal pathway: value commitment → institutional agility and problem-solving → increased social capital and perceived effectiveness → strengthened functional legitimacy → consolidated political legitimacy. This model demonstrates that Jihadi Management is not merely an executive technique but a strategic mechanism for reproducing political legitimacy within Islamic governance and civilizational development, bridging the gap between Islamic values and administrative efficiency in Muslim societies.

Conclusion

This research aimed to re-examine the capacities of Jihadi Management as a transformative governance model and investigate its role in strengthening political legitimacy in Islamic societies. The findings demonstrate that Jihadi Management is not merely an operational style or crisis-specific managerial approach but possesses extensive political, social, and civilizational capacities that can contribute to reproducing political legitimacy and enhancing the effectiveness of Islamic

governance. Drawing on the theoretical frameworks of Max Weber, David Easton, and Seymour Martin Lipset, the study confirms that political legitimacy in the contemporary world is no longer solely dependent on ideological, traditional, or legal foundations; rather, a political system's ability to solve public problems, manage crises, realize justice, and ensure social welfare has become a crucial source of legitimacy, giving functional legitimacy a central role in regime stability. Jihadi Management, with its core components of people-centeredness, service spirit, accountability, organizational agility, justice-orientation, field presence during crises, and resistance to bureaucratic inertia, can enhance governance effectiveness—as demonstrated by Iran's experiences during the Sacred Defense, sanctions, natural disasters, and strategic development projects—thereby increasing public trust and social capital. The research establishes a bidirectional, interdisciplinary relationship among management, governance, and political legitimacy, positioning Jihadi Management as the connecting link between administrative efficiency and political legitimacy, capable of bridging the gap between Islamic ideals and actual governance performance. The study concludes that institutionalizing Jihadi Management within governance structures can strengthen functional legitimacy, enhance social capital, reduce the state-society gap, and consolidate political legitimacy in Muslim societies. However, realizing this potential requires moving beyond normative discourse and transforming Jihadi Management into measurable, sustainable mechanisms embedded in governance structures, thereby positioning it as an integral component of Islamic governance and the project of new Islamic civilization.

مقاله پژوهشی

مدیریت جهادی به مثابه الگوی حکمرانی تحولی در بستر بیداری اسلامی: بازخوانی ظرفیت‌های آن در تقویت مشروعیت سیاسی

سید جلال موسوی شربینانی - استادیار علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، گروه آموزشی علوم سیاسی دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

احسان اکرادی^۱ - استادیار مدیریت آموزش عالی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>پژوهش حاضر با هدف تبیین ظرفیت‌های مدیریت جهادی به مثابه الگویی از حکمرانی تحولی در بستر بیداری اسلامی و بررسی نقش آن در تقویت مشروعیت سیاسی در جوامع اسلامی انجام شده است. مسئله اصلی پژوهش آن است که در شرایط تشدید بحران‌های حکمرانی، کاهش اعتماد عمومی و افزایش شکاف دولت - ملت در بسیاری از جوامع اسلامی، مدیریت جهادی چگونه می‌تواند در بازتولید مشروعیت سیاسی و ارتقای کارآمدی نظام حکمرانی در بستر بیداری اسلامی ایفای نقش کند. این پژوهش با رویکردی توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از چارچوب نظری مشروعیت سیاسی در اندیشه ماکس وبر، دیوید ایستون و سیمور مارتین لیپست، به تحلیل نسبت میان مدیریت جهادی، کارآمدی حکمرانی و مشروعیت سیاسی در بستر بیداری اسلامی پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت جهادی، صرفاً یک سبک اجرایی یا مدیریتی محدود به شرایط بحرانی نیست، بلکه الگویی بومی و تمدنی در حکمرانی اسلامی و در بستر بیداری اسلامی محسوب می‌شود که بر مؤلفه‌هایی همچون مردم‌محوری، روحیه خدمت، عدالت‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، چابکی سازمانی، حل مسئله و حضور میدانی استوار است. این مؤلفه‌ها می‌توانند از طریق ارتقای کارآمدی حکمرانی، افزایش اعتماد عمومی و تقویت سرمایه اجتماعی، زمینه شکل‌گیری و تحکیم مشروعیت کارکردی را فراهم آورند.</p>	<p>شماره صفحات: ۴۷-۲۵</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: حکمرانی رسانه‌ای جنگ شناختی امنیت شناختی سیاست‌گذاری رسانه‌ای سواد رسانه‌ای تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۱/۰۱</p>

استناد: موسوی شربینانی، سید جلال و اکرادی، احسان. (۱۴۰۴). مدیریت جهادی به مثابه الگوی حکمرانی تحولی در بستر بیداری اسلامی: بازخوانی ظرفیت‌های آن در تقویت مشروعیت سیاسی. فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۱۴(۴)، ۲۵-۴۷

^۱ نویسنده مسئول: احسان اکرادی، پست الکترونیکی: ehsan.ekradi954@gmail.com

مقدمه

در دهه‌های اخیر، مسئله کارآمدی حکمرانی^۱ به یکی از مهم‌ترین محورهای بحث در نظام‌های سیاسی، به‌ویژه در جوامع اسلامی، تبدیل شده است. دگرگونی‌های ناشی از فرایند فزاینده جهانی‌شدن، گسترش شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های تعاملی، ارتقای سطح آگاهی و انتظارات عمومی، و همچنین افزایش فشارهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی از سوی بازیگران بین‌المللی، شرایطی را پدید آورده است که در آن اتکای صرف به منابع سخت قدرت دیگر قادر به تضمین ثبات، اقتدار و استمرار مشروعیت سیاسی نیست. در چنین بستری، نظام‌های سیاسی ناگزیرند علاوه بر ابزارهای سنتی اعمال قدرت، ظرفیت‌های نرم‌افزاری حکمرانی همچون مدیریت کارآمد امور عمومی، ارتقای شفافیت، پاسخ‌گویی نهادی و ایجاد رضایت نسبی در میان شهروندان را نیز تقویت کنند.

در این چارچوب، مشروعیت سیاسی^۲ در جهان معاصر نه تنها بر پایه مبانی حقوقی و ساختارهای رسمی قدرت، بلکه بیش از پیش بر اساس ادراک عمومی از کارآمدی، عدالت، توانایی حل مسائل و میزان پاسخ‌گویی نظام حکمرانی بازتولید می‌شود. این امر در جوامع اسلامی، که در آن‌ها پیوند میان ارزش‌های دینی، انتظارات اجتماعی و الزامات اداره مدرن پیچیدگی بیشتری دارد، اهمیت مضاعف یافته است. از این رو، توانایی یک نظام سیاسی در ارائه خدمات عمومی، مدیریت مؤثر بحران‌ها، تأمین رفاه نسبی، ایجاد اعتماد اجتماعی و تقویت سرمایه اجتماعی، به یکی از تعیین‌کننده‌ترین شاخص‌های سنجش پایداری و مشروعیت آن تبدیل شده است. در نتیجه، کارآمدی حکمرانی نه تنها یک ضرورت مدیریتی، بلکه یک مؤلفه بنیادین در بازتولید مشروعیت و حفظ انسجام سیاسی در جوامع اسلامی محسوب می‌شود.

مشروعیت به‌عنوان یکی از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های تنظیم‌کننده روابط میان حاکمیت و جامعه، نقشی تعیین‌کننده در تداوم و پایداری نظم سیاسی ایفا می‌کند. در طول تاریخ، حاکمان همواره کوشیده‌اند توجیه قدرت را از طریق سازوکارهایی سامان دهند که برای مردم قابل قبول و از منظر اجتماعی و فرهنگی پذیرفتنی باشد. این تلاش‌ها، که از بهره‌گیری از منابع سنتی اقتدار تا اتکا بر سازوکارهای عقلانی و قانونی را دربر می‌گیرد، نشان می‌دهد که مشروعیت نه صرفاً یک وضعیت حقوقی، بلکه پدیده‌ای اجتماعی و ادراکی است. از این منظر، پذیرش عمومی نسبت به اعمال قدرت سیاسی، شرط لازم برای کارآمدی و ثبات هر نظام حکمرانی به شمار می‌آید. در نتیجه، مشروعیت را می‌توان محور اصلی پیونددهنده میان ساختار قدرت و انتظارات جامعه دانست؛ محوری که بدون آن، هیچ نظام سیاسی قادر به بازتولید پایدار اقتدار خود نخواهد بود (فروهی و همکاران، ۱۳۹۹).

مشروعیت در اندیشه ماکس وبر یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم جامعه‌شناسی سیاسی است و چارچوبی نظری فراهم می‌کند که به‌واسطه آن می‌توان سازوکارهای پذیرش قدرت سیاسی را در جوامع مختلف تحلیل کرد. در نگاه وبر، مشروعیت نه یک امر صرفاً حقوقی، بلکه پدیده‌ای اجتماعی - ادراکی است که بر پایه پذیرش ذهنی مردم از حقانیت قدرت شکل می‌گیرد. او برای تبیین این پدیده، سه نوع اصلی از انواع مشروعیت را معرفی می‌کند:

¹ Governance efficacy

² Political legitimacy

مشروعیت سنتی، مشروعیت کارزماتیک و مشروعیت عقلانی - قانونی. مشروعیت سنتی بر باورهای ریشه‌دار و هنجارهای تاریخی استوار است؛ مشروعیت کارزماتیک از ویژگی‌های استثنایی و نفوذ شخصی رهبر ناشی می‌شود؛ و مشروعیت عقلانی - قانونی بر پایه قواعد رسمی، بوروکراسی و پذیرش عقلانی نظم حقوقی بنا شده است. از منظر وبر، دوام و ثبات هر نظام سیاسی وابسته به توانایی آن در ایجاد و حفظ یکی از این الگوهای مشروعیت یا ترکیبی از آنهاست. بدین ترتیب، نظریه وبر چارچوبی تحلیلی فراهم می‌آورد که به کمک آن می‌توان فهمید چگونه قدرت سیاسی از سطح اجبار فراتر رفته و به سطح پذیرش اجتماعی ارتقا می‌یابد (بشیریه، ۱۳۸۴).

در ادبیات معاصر علوم سیاسی، مفهوم مشروعیت کارکردی جایگاهی فزاینده یافته است؛ زیرا درک عمومی از حقانیت یک نظام سیاسی بیش از گذشته به توانایی آن در حل مسائل عمومی، مدیریت کارآمد بحران‌ها و تأمین ثبات و رفاه اجتماعی وابسته شده است. در این رویکرد، مشروعیت نه صرفاً بر مبنای هنجاری یا حقوقی، بلکه بر عملکرد عینی و کارآمدی ساختار حکمرانی استوار است و هرگونه ناکارآمدی می‌تواند به تضعیف اعتماد عمومی و کاهش پذیرش اجتماعی قدرت سیاسی بینجامد. در همین چارچوب، سیمور مارتین لیپست^۱ با تأکید بر پیوند میان کارآیی و مشروعیت در نظام‌های دموکراتیک تصریح می‌کند که "ثبات یک نظام دموکراتیک نه تنها به کارآیی آن در فرایند نوسازی جامعه وابسته است، بلکه به میزان مشروعیت و مؤثر بودن نظام سیاسی نیز ارتباط پیدا می‌کند" (لیپست، ۱۹۹۵). بر این اساس، مشروعیت کارکردی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی دوام و پایداری نظام‌های سیاسی تلقی می‌شود و نشان می‌دهد که اعتماد عمومی در گرو توانایی حکومت در پاسخ‌گویی مؤثر به نیازها و انتظارات جامعه است.

در ادبیات حکمرانی نیز مفهوم "حکمرانی خوب" بر کارآمدی، شفافیت و پاسخ‌گویی تأکید دارد. بر اساس سندی که بانک جهانی در سال ۲۰۰۶ توسط کافمن، کری و ماسترازی انتشار داد، حکمرانی خوب دارای شش شاخص است: پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد. و از نظر برنامه توسعه ملل متحد حکمرانی خوب عبارت است از: حاکمیت با ویژگی‌هایی همچون مشارکت‌جویی، شفافیت، پاسخ‌گویی، اثربخشی، رعایت برابری، ارتقای حاکمیت قانون، تعیین اولویت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی بر مبنای اجماع وسیع‌تر که در آن ندای ضعیف‌ترین و آسیب‌پذیرترین افراد در اتخاذ تصمیمات و تخصیص منابع شنیده شود (موسوی شریانی، ۱۴۰۲). در نتیجه، حکمرانی خوب موضوعی است برای سنجش میزان موفقیت دولت‌ها و کشورها در برقراری امنیت و آرامش و ثبات اقتصادی و رفاه اجتماعی و میزان مدیریت فضای کشور برای رشد اقتصادی. بر اساس اعلام بانک جهانی، هر قدر کشوری به این شاخص‌ها نزدیک‌تر باشد، آن کشور از نرخ رشد اقتصادی بالاتری برخوردار بوده، و رشد بخش خصوصی مؤثرتری خواهد داشت. همچنین میزان مرگ‌ومیر در آن کاهش و ورود سرمایه خارجی افزایش می‌یابد. از آنجاکه نگاه و

^۱ Seymour Martin Lipset

مؤلفه‌های اندیشمندان غربی بر پایه‌های اومانستی مطرح می‌شود و بر اساس دیدگاه مادی‌نگرانه و صرفاً مشتمل بر بحث‌های اقتصادی است، لذا این شاخص‌ها کامل نیستند اما دارای مؤلفه‌هایی بعضاً معقول هستند (حسینی تاش، ۱۳۹۳). در این دیدگاه، دولت و بازار هر دو نهادی اجتماعی محسوب می‌شوند که دچار نارسایی‌هایی‌اند که توسعه در گرو رفع نقایص و عیوب نهاد بازار و نهاد دولت است. مسئله کمیت دولت جای خود را به کیفیت دولت می‌دهد. دولت نه ذاتاً مانع توسعه و نه عامل توسعه است بلکه دولت توانمند در قالب حکمرانی خوب کار توسعه را تسهیل می‌کند. البته منظور از توسعه، تغییر نموده و دیگر تنها بعد اقتصادی نداشت بلکه توسعه در صورتی تحقق می‌یافت که اهداف مردم‌سالاری، برابری، حفظ محیط زیست توأمان با رشد اقتصادی باشد (دادگر، ۱۳۸۰). بنابراین، امروزه یکی از چالش‌های بنیادین جوامع اسلامی معاصر، مسئله کاهش اعتماد عمومی و فرسایش مشروعیت سیاسی در پی ناکارآمدی ساختارهای اداری، بوروکراسی منفعل، وابستگی مدیریتی و ناتوانی دولت‌ها در پاسخ‌گویی به مطالبات اجتماعی است. در بسیاری از کشورهای اسلامی، الگوهای حکمرانی اقتباسی و توسعه‌محور غربی، علی‌رغم برخورداری از سازوکارهای رسمی دولت مدرن، نتوانسته‌اند میان هویت اسلامی، عدالت اجتماعی، مشارکت مردمی و کارآمدی اجرایی پیوندی پایدار برقرار کنند. نتیجه این وضعیت، شکل‌گیری نوعی بحران مشروعیت مرکب بوده است که هم در سطح مشروعیت هنجاری و هم در سطح مشروعیت کارکردی قابل مشاهده است.

در این میان، تجربه جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در مقاطع بحرانی همچون دفاع مقدس، بازسازی پس از جنگ، مقابله با تحریم‌ها، مدیریت بحران‌های طبیعی و پیشرفت‌های راهبردی، نشان داده است که "مدیریت جهادی" می‌تواند به‌مثابه الگوی بومی و تمدنی، ظرفیت‌های مهمی برای ارتقای کارآمدی حکمرانی و تقویت سرمایه اجتماعی نظام سیاسی ایجاد کند. مدیریت جهادی با تکیه بر مؤلفه‌هایی همچون مردم‌محوری، اخلاص، روحیه خدمت، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌خواهی، میدان‌داری انقلابی و عبور از بروکراسی فرساینده، توانسته است در شرایط پیچیده و فشارهای ساختاری، کارآمدی نظام را افزایش داده و زمینه بازتولید اعتماد عمومی را فراهم آورد.

با وجود این، بخش مهمی از پژوهش‌های موجود، مدیریت جهادی را صرفاً در سطح مدیریت سازمانی یا اخلاق اداری بررسی کرده‌اند و کمتر به ظرفیت آن در بازتولید مشروعیت سیاسی و تحکیم حکمرانی تحولی در جوامع اسلامی پرداخته‌اند. از این رو، مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که مدیریت جهادی چگونه می‌تواند به‌مثابه الگویی از حکمرانی تحولی در بستر بیداری اسلامی، در تقویت مشروعیت سیاسی - به‌ویژه مشروعیت کارکردی - در جوامع اسلامی ایفای نقش کند.

در همین چارچوب، در جمهوری اسلامی ایران مفهوم «مدیریت جهادی» به‌عنوان الگویی برای عبور از شرایط بحران، تحریم و محدودیت منابع مطرح شده است. این مفهوم در ادبیات رسمی کشور به‌ویژه پس از دهه ۱۳۹۰ برجسته شد و در اسناد و بیانات رسمی مورد تأکید قرار گرفت. با این حال، پرسش اصلی این است که: آیا

"مدیریت جهادی" صرفاً یک رویکرد اجرایی در سطح سازمانی است، یا می‌توان آن را به‌عنوان یک الگوی حکمرانی تحولی در سطح نظام سیاسی تحلیل کرد؟ و اگر چنین است، چه نسبتی با تقویت مشروعیت سیاسی دارد؟

مسئله اساسی این پژوهش در همین نقطه شکل می‌گیرد. بخش قابل توجهی از آثار موجود درباره مدیریت جهادی، رویکردی هنجاری و توصیفی دارند و کمتر به تحلیل نظری میان‌رشته‌ای آن در پیوند با مفاهیم علوم سیاسی پرداخته‌اند. از سوی دیگر، ادبیات مشروعیت سیاسی عمدتاً در چارچوب نظریه‌های غربی صورت‌بندی شده و کمتر به الگوهای بومی حکمرانی در جهان اسلام توجه کرده است. در شرایطی که بسیاری از جوامع اسلامی با چالش‌هایی همچون: بحران اعتماد عمومی، فشارهای ژئوپلیتیکی، جنگ روایت‌ها و ناکارآمدی‌های ساختاری، مواجه‌اند، بازخوانی ظرفیت‌های یک الگوی بومی مدیریت برای تقویت سرمایه اجتماعی و مشروعیت سیاسی، اهمیتی نظری و عملی می‌یابد. بنابراین، مسئله اصلی این مقاله چنین صورت‌بندی می‌شود: آیا و چگونه مدیریت جهادی می‌تواند در سطح حکمرانی سیاسی در بستر بیداری اسلامی، به تقویت مشروعیت کارکردی و بازتولید اعتماد عمومی در جوامع اسلامی کمک کند؟

ضرورت و اهمیت پژوهش

اهمیت این پژوهش از چند جهت قابل تبیین است. نخست، جهان اسلام در دهه‌های اخیر با بحران‌های چندلایه‌ای در عرصه حکمرانی مواجه بوده است؛ بحران‌هایی نظیر فساد اداری، شکاف دولت - ملت، وابستگی ساختاری، ضعف کارآمدی و افول اعتماد عمومی که مشروعیت سیاسی بسیاری از نظام‌ها را با چالش مواجه ساخته است. در چنین شرایطی، بازاندیشی در الگوهای بومی حکمرانی اسلامی ضرورتی راهبردی به شمار می‌رود. دوم، گفتمان بیداری اسلامی و شکل‌گیری جریان مقاومت، نیازمند ارائه الگوهای عملی و موفق حکمرانی است؛ الگویی که علاوه بر پایداری ارزشی و هویتی، توان حل مسائل واقعی جامعه را نیز داشته باشد. مدیریت جهادی از این منظر می‌تواند حلقه اتصال میان آرمان‌گرایی اسلامی و کارآمدی اجرایی باشد.

سوم، در ادبیات علوم سیاسی معاصر، مشروعیت سیاسی دیگر صرفاً بر پایه مقبولیت ایدئولوژیک یا سازوکارهای قانونی تعریف نمی‌شود، بلکه میزان توانایی حکومت در حل مسائل عمومی، تأمین عدالت، پاسخ‌گویی و خدمت‌رسانی نیز به یکی از منابع اصلی مشروعیت تبدیل شده است. بنابراین، بررسی نسبت میان مدیریت جهادی و مشروعیت کارکردی، می‌تواند خلأ موجود در مطالعات حکمرانی اسلامی را تا حدی جبران کند.

چهارم، این پژوهش می‌تواند در سطح سیاست‌گذاری نیز دارای کارکرد باشد؛ زیرا تبیین مؤلفه‌های مدیریتی مؤثر در تقویت اعتماد عمومی، به نهادهای حکمرانی در طراحی الگوهای تحول اداری و ارتقای سرمایه اجتماعی کمک خواهد کرد.

شکاف نظری میان ادبیات مدیریت و علوم سیاسی در تحلیل الگوهای بومی حکمرانی نیاز به مدل‌های کارآمد دارد. لذا در شرایط تحریم و تهدید ترکیبی، اهمیت بازسازی مشروعیت سیاسی در عصر شبکه‌های اجتماعی، هم‌راستایی با گفتمان بیداری اسلامی در زمینه احیای الگوهای درون‌زا ضرورت آن را دوچندان می‌کند. این مقاله تلاش می‌کند: مدیریت جهادی را از سطح سازمانی به سطح حکمرانی ارتقا دهد؛ آن را در چارچوب نظری مشروعیت کارکردی تحلیل کند؛ و مدلی مفهومی برای پیوند «تعهد ارزشی»، «چابکی نهادی» و «اعتماد عمومی» ارائه دهد.

مبانی نظری و کاربرد ادبیات مدیریت جهادی

برای استحکام علمی مقاله، چارچوب نظری را بر پیوند سه مفهوم بنا می‌کنیم. ۱- نظریه مشروعیت سیاسی ماکس وبر (مشروعیت سنتی، کاریزماتیک، قانونی)، دیوید ایستون (حمایت سیاسی و اعتماد عمومی)، سیمور مارتین لیپست (رابطه کارآمدی و مشروعیت).

مشروعیت سیاسی یکی از بنیادی‌ترین مفاهیم در علوم سیاسی است که به پذیرش عمومی نسبت به حقانیت قدرت سیاسی و شایستگی نظام حاکم برای اعمال اقتدار اشاره دارد. مشروعیت، زمینه‌ساز ثبات سیاسی، افزایش اعتماد عمومی و تداوم حکمرانی است و هر نظام سیاسی برای حفظ انسجام اجتماعی و کارآمدی خود نیازمند برخورداری از سطحی از مشروعیت در میان شهروندان است (موسوی شربیانی، ۱۴۰۲).

الف) مشروعیت از منظر ماکس وبر

ماکس وبر مشروعیت را باور و پذیرش مردم نسبت به حق فرمانروایی حاکمان تعریف می‌کند. از نظر وی، دوام و ثبات هر نظام سیاسی وابسته به آن است که مردم اقتدار حاکم را مشروع و قابل اطاعت بدانند. وبر سه نوع اصلی مشروعیت را مطرح می‌کند:

۱. مشروعیت سنتی:

مبتنی بر سنت‌ها، عادات تاریخی و میراث فرهنگی جامعه است. در این نوع مشروعیت، مردم به دلیل باورهای تاریخی و سنتی از حاکمان تبعیت می‌کنند.

۲. مشروعیت کاریزماتیک:

ناشی از ویژگی‌های شخصیتی، معنوی و الهام‌بخش رهبران است. در این الگو، مردم به دلیل اعتماد، ایمان یا جذابیت شخصیتی رهبر از او پیروی می‌کنند.

۳. مشروعیت قانونی - عقلانی:

مبتنی بر قوانین، مقررات و سازوکارهای رسمی حکمرانی است و اطاعت مردم از نظام سیاسی بر اساس پذیرش قواعد قانونی صورت می‌گیرد (زارع، ۱۳۸۰).

بر اساس دیدگاه وبر، نظام‌های سیاسی برای حفظ ثبات و اقتدار خود نیازمند ترکیبی از منابع مشروعیت هستند. در نظام جمهوری اسلامی نیز علاوه بر مشروعیت دینی و قانونی، کارآمدی مدیریتی و توان حل مسائل جامعه می‌تواند به تقویت مشروعیت سیاسی منجر شود. از این منظر، مدیریت جهادی با برخورداری از مؤلفه‌هایی چون روحیه خدمت، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌محوری و حضور میدانی، قادر است پیوند میان مشروعیت ارزشی و مشروعیت عملکردی را تقویت کند.

ب) مشروعیت سیاسی از منظر دیوید ایستون

دیوید ایستون مشروعیت را در قالب نظریه «حمایت سیاسی» تبیین می‌کند. وی معتقد است نظام سیاسی زمانی پایدار خواهد ماند که بتواند حمایت و اعتماد عمومی را حفظ کند. ایستون میان دو نوع حمایت تمایز قائل می‌شود:

۱. حمایت خاص^۱:

مربوط به رضایت مردم از عملکرد روزمره حکومت، سیاست‌ها و تصمیمات اجرایی است. این نوع حمایت مستقیماً با میزان کارآمدی نظام سیاسی ارتباط دارد.

۲. حمایت عام یا منتشر^۲

ناظر بر باور عمیق‌تر مردم به مشروعیت کلی نظام سیاسی، ارزش‌ها و نهادهای حاکم است که معمولاً در بلندمدت شکل می‌گیرد.

از دیدگاه ایستون، اگر نظام سیاسی در پاسخ‌گویی به مطالبات عمومی، حل مشکلات اجتماعی و تأمین نیازهای جامعه ناکام بماند، حمایت خاص کاهش یافته و به تدریج مشروعیت کلی نظام نیز آسیب خواهد دید. بنابراین، کارآمدی حکمرانی یکی از عوامل اساسی در حفظ مشروعیت سیاسی محسوب می‌شود.

در این چارچوب، مدیریت جهادی می‌تواند از طریق افزایش کارآمدی اجرایی، تسریع در حل مسائل، تقویت ارتباط دولت و مردم و ارتقای اعتماد عمومی، حمایت سیاسی از نظام را تقویت کند. به بیان دیگر، موفقیت‌الگوی مدیریت جهادی در عرصه عمل، زمینه تبدیل حمایت عملکردی به اعتماد پایدار و تقویت مشروعیت سیاسی را فراهم می‌آورد.

ج) مشروعیت و کارآمدی از منظر لیپست

سیمور مارتین لیپست مشروعیت را در پیوند مستقیم با کارآمدی نظام سیاسی تحلیل می‌کند. از نظر وی، مشروعیت زمانی تقویت می‌شود که نظام سیاسی بتواند علاوه بر ایجاد باور به حقانیت، در عمل نیز پاسخ‌گوی نیازهای جامعه باشد. بنابراین، موفقیت حکومت در تأمین رفاه، عدالت، امنیت و حل مسائل عمومی، نقش تعیین‌کننده‌ای در تثبیت مشروعیت سیاسی دارد.

¹ Specific Support

² Diffuse Support

بر این اساس، در جوامع اسلامی نیز هر اندازه نظام سیاسی در تحقق عدالت اجتماعی، خدمت‌رسانی مؤثر، استقلال سیاسی و حل مشکلات مردم موفق‌تر عمل کند، سطح اعتماد عمومی و مقبولیت اجتماعی آن افزایش خواهد یافت. از این منظر، مدیریت جهادی می‌تواند به‌عنوان الگویی برای ارتقای کارآمدی و تقویت مشروعیت کارکردی مورد توجه قرار گیرد.

بر اساس دیدگاه لیپست، مشروعیت زمانی پایدار می‌شود که نظام سیاسی بتواند علاوه بر ایجاد باور به حقانیت، در عمل نیز پاسخ‌گوی نیازهای جامعه باشد. از این منظر، کارآمدی حکمرانی یکی از مهم‌ترین منابع مشروعیت سیاسی محسوب می‌شود. در جوامع اسلامی نیز هر اندازه نظام سیاسی در تحقق عدالت، خدمت‌رسانی، استقلال و حل مسائل عمومی موفق‌تر عمل کند، سطح مقبولیت و اعتماد اجتماعی افزایش خواهد یافت.

ب) حکمرانی تحولی

حکمرانی تحولی صرفاً اداره امور نیست. بلکه ایجاد تحول اجتماعی، تمدنی و هویتی است. مشارکت مردم و سرمایه اجتماعی در آن مهم است. حکمرانی تحولی، الگویی از اداره جامعه است که فراتر از مدیریت روزمره، به دنبال ایجاد تحول در ساختارها، نگرش‌ها و ظرفیت‌های اجتماعی است. این نوع حکمرانی با تکیه بر مشارکت مردمی، سرمایه اجتماعی، عدالت‌محوری و حل مسئله، زمینه ارتقای مشروعیت و انسجام اجتماعی را فراهم می‌آورد. در چنین چارچوبی، مدیریت جهادی می‌تواند موتور محرک حکمرانی تحولی تلقی شود.

ج) نظریه مدیریت جهادی

مدیریت جهادی را دارای مؤلفه‌های: اخلاص و تعهد، مردم‌محوری، روحیه جهادی و انقلابی، مسئولیت‌پذیری، کارآمدی در شرایط بحران، عدالت‌گرایی، چابکی سازمانی تعریف می‌شود، که پیوند آن با مشروعیت قابل توصیف است. بدین معنی، که هرچه مدیریت جهادی موجب افزایش حل مسئله و اعتماد عمومی شود، به همان میزان مشروعیت سیاسی تقویت می‌شود.

۱. مدیریت جهادی در ادبیات مدیریتی ایران

مفهوم «مدیریت جهادی» در ادبیات رسمی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه پس از دهه ۱۳۹۰ برجسته شد و در پیوند با شرایط تحریم و اقتصاد مقاومتی مورد تأکید قرار گرفت. در بیانات رهبر شهید انقلاب اسلامی، مدیریت جهادی ناظر به «کار و تلاش مضاعف، روحیه انقلابی، مسئولیت‌پذیری و عبور از موانع با ابتکار» تعریف شده است (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۹۲).

همچنین در سیاست‌های کلی «اقتصاد مقاومتی» که از سوی مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شده، بر مدیریت جهادی و رویکرد جهادی در اداره امور کشور تأکید شده است: (شهید امام خامنه‌ای، ۲۹ بهمن ماه ۱۳۹۲).

در مقالات پژوهشی داخلی، برخی مطالعات تلاش کرده‌اند مؤلفه‌های مدیریت جهادی را استخراج کنند؛ از جمله تأکید بر تعهد ارزشی، ساده‌زیستی مدیریتی، تصمیم‌گیری در شرایط محدودیت منابع و مردم‌محوری. برای نمونه می‌توان به مقالات منتشر شده در پایگاه «نورمگز» درباره مدیریت جهادی و ویژگی‌های آن اشاره کرد. با این حال، بخش عمده این آثار، مدیریت جهادی را در سطح سازمانی یا مدیریتی خرد بررسی کرده‌اند و کمتر به سطح «حکمرانی» و پیامدهای سیاسی آن پرداخته‌اند. این خلأ نظری، ضرورت ورود میان‌رشته‌ای را نشان می‌دهد.

۲. مشروعیت سیاسی و مشروعیت کارکردی

مشروعیت سیاسی به معنای پذیرش و باور عمومی نسبت به حقانیت و شایستگی نظام سیاسی در اعمال قدرت است. این مشروعیت می‌تواند دارای ابعاد مختلفی از جمله مشروعیت دینی، قانونی، مردمی و کارکردی باشد. در نظام‌های اسلامی، مشروعیت علاوه بر مبانی دینی و ارزشی، نیازمند تحقق عینی عدالت، خدمت‌رسانی و کارآمدی نیز هست.

در دهه‌های اخیر، مفهوم «مشروعیت کارکردی» اهمیت فزاینده‌ای یافته است. مشروعیت کارکردی بر توانایی نظام سیاسی در حل مسائل عمومی، تأمین رفاه، مدیریت بحران، پاسخ‌گویی، مقابله با فساد و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تأکید دارد. به بیان دیگر، هر اندازه حکومت در عمل موفق‌تر باشد، سطح اعتماد عمومی و پذیرش اجتماعی آن نیز افزایش خواهد یافت.

در این چارچوب، مدیریت جهادی به دلیل برخوردار بودن از ویژگی‌هایی نظیر چابکی، مردم‌محوری، روحیه خدمت و حل مسئله، می‌تواند ظرفیت مهمی برای تولید مشروعیت کارکردی ایجاد کند. موفقیت در مدیریت بحران‌ها، پیشبرد پروژه‌های ملی، کاهش فاصله میان دولت و مردم و تقویت سرمایه اجتماعی، از مهم‌ترین پیامدهای این الگو در تقویت مشروعیت سیاسی به شمار می‌رود.

در علوم سیاسی، مشروعیت به معنای پذیرش داوطلبانه اقتدار سیاسی از سوی شهروندان است. مشروعیت را برخی «توجیه عقلی اعمال قدرت حاکم» دانسته‌اند (لاریجانی، ۱۳۷۳). برخی دیگر از نویسندگان، مشروعیت را از دو زاویه مورد بررسی قرار داده‌اند: مشروعیت در ناحیه حاکمان و اعمال کنندگان حاکمیت و مشروعیت در ناحیه حکومت‌شوندگان و پذیرندگان حاکمیت (رجایی، ۱۳۶۹ و لاریجانی، ۱۳۶۹). در سنت کلاسیک، همانطور که در بالا اشاره شد ماکس وبر مشروعیت را به سه نوع سنتی، کاریزماتیک و عقلانی-قانونی تقسیم می‌کند. (زارع، ۱۳۸۰)

در ادبیات معاصر، مفهوم «مشروعیت کارکردی» یا عملکردمحور برجسته شده است؛ بدین معنا که توانایی حکومت در تأمین امنیت، رفاه و حل مسائل عمومی، نقش تعیین‌کننده‌ای در اعتماد عمومی دارد. شاخص‌های حکمرانی بانک جهانی نیز بر مؤلفه‌هایی مانند اثربخشی دولت و کیفیت مقررات‌گذاری تأکید دارند.

در ادبیات فارسی، مباحث مربوط به مشروعیت سیاسی در چارچوب نظریه دولت در اسلام و مردم‌سالاری دینی نیز بررسی شده است. برای نمونه، آثار منتشر شده در پایگاه «SID» پیرامون مشروعیت سیاسی در جمهوری

اسلامی ایران قابل مراجعه است. در این چارچوب، مشروعیت در نظام اسلامی ترکیبی از مبنای دینی و کارآمدی اجرایی تلقی می‌شود؛ به بیان دیگر، مقبولیت اجتماعی بدون کارآمدی پایدار نمی‌ماند.

۳. پیوند مدیریت و حکمرانی: امکان یک صورت‌بندی میان‌رشته‌ای

مفهوم «مدیریت جهادی» را نمی‌توان صرفاً در چارچوب دانش مدیریت سازمانی تحلیل کرد؛ زیرا این مفهوم، علاوه بر ابعاد اجرایی و اداری، دارای دلالت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تمدنی نیز هست. از این رو، فهم دقیق ظرفیت‌های مدیریت جهادی در تقویت مشروعیت سیاسی، مستلزم نوعی صورت‌بندی میان‌رشته‌ای میان حوزه‌های مدیریت، حکمرانی، علوم سیاسی و جامعه‌شناسی سیاسی است.

در رویکردهای کلاسیک، مدیریت عمدتاً به‌عنوان فرآیندی درون‌سازمانی برای برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل منابع تعریف می‌شود؛ اما در الگوهای جدید حکمرانی، مدیریت صرفاً یک امر اداری تلقی نمی‌شود، بلکه بخشی از سازوکار تولید قدرت، اعتماد عمومی، سرمایه اجتماعی و مشروعیت سیاسی به شمار می‌رود. بر این اساس، کیفیت مدیریت و نحوه اداره امور عمومی می‌تواند مستقیماً بر میزان مقبولیت و پایداری نظام سیاسی اثرگذار باشد.

در الگوی حکمرانی اسلامی نیز مدیریت، صرفاً ابزار اداره بوروکراتیک جامعه نیست، بلکه وسیله‌ای برای تحقق عدالت، خدمت عمومی، حفظ کرامت انسانی و پیشبرد اهداف تمدنی امت اسلامی محسوب می‌شود. از این منظر، مدیریت جهادی را می‌توان حلقه اتصال میان «کارآمدی اجرایی» و «مشروعیت سیاسی» دانست؛ زیرا این الگو با تأکید بر مردم‌محوری، روحیه خدمت، مسئولیت‌پذیری، عدالت‌گرایی و حضور میدانی، ظرفیت تولید اعتماد عمومی و تقویت سرمایه اجتماعی را داراست.

صورت‌بندی میان‌رشته‌ای مدیریت جهادی زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که جوامع اسلامی با بحران‌های چندلایه حکمرانی مواجه‌اند؛ بحران‌هایی نظیر فساد اداری، بروکراسی ناکارآمد، کاهش اعتماد عمومی، وابستگی مدیریتی و شکاف دولت - ملت. در چنین شرایطی، مدیریت جهادی تنها یک سبک مدیریتی نیست، بلکه می‌تواند به‌مثابه الگویی از حکمرانی تحولی عمل کند که هدف آن بازسازی رابطه دولت و جامعه، ارتقای مشارکت مردمی و افزایش مشروعیت کارکردی نظام سیاسی است.

از منظر علوم سیاسی، مشروعیت سیاسی بدون کارآمدی پایدار نخواهد ماند و از منظر مدیریت نیز کارآمدی بدون سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی تداوم نمی‌یابد. بنابراین، پیوند میان مدیریت و حکمرانی در قالب مدیریت جهادی، نوعی رابطه دوسویه میان «کارآمدی» و «مشروعیت» ایجاد می‌کند؛ به این معنا که هر اندازه مدیریت جهادی در حل مسائل عمومی، مقابله با بحران‌ها و تحقق عدالت اجتماعی موفق‌تر عمل کند، زمینه تقویت مشروعیت سیاسی و مقبولیت اجتماعی نظام نیز افزایش خواهد یافت.

در این چارچوب، مدیریت جهادی را می‌توان بخشی از الگوی کلان «حکمرانی اسلامی تمدن‌ساز» دانست؛ الگویی که در آن، دولت صرفاً نهاد اعمال قدرت نیست، بلکه نهادی خدمت‌گزار، مسئله‌حل‌کن و متکی بر

مشارکت مردمی است. چنین برداشتی، مدیریت جهادی را از سطح یک تکنیک اجرایی فراتر برده و آن را به مؤلفه‌ای راهبردی در فرآیند تحقق حکمرانی اسلامی و بیداری تمدنی جهان اسلام تبدیل می‌کند.

لذا در ادبیات مدیریت تحول آفرین نیز، رهبران با ایجاد انگیزش درونی، چشم‌انداز مشترک و تعهد ارزشی، سازمان را از وضعیت ایستا به وضعیت پویا منتقل می‌کنند. این مفهوم در صورت تعمیم به سطح کلان، می‌تواند به «حکمرانی تحولی» منجر شود؛ حکمرانی‌ای که صرفاً اداره امور نیست، بلکه بازسازی اعتماد و سرمایه اجتماعی را نیز دنبال می‌کند (توحیدفام و همکاران، ص ۸۷).

در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی، از جمله «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» که در وبگاه مرکز الگو منتشر شده است، بر ضرورت پیوند ارزش‌های اسلامی با کارآمدی مدیریتی تأکید شده است. از این منظر، مدیریت جهادی می‌تواند به عنوان حلقه واسط میان «تعهد ارزشی» و «کارآمدی نهادی» تحلیل شود. اما شرط آن، خروج از سطح فردمحور و تبدیل شدن به سازوکار نهادمند است.

با تلفیق مباحث فوق، چارچوب نظری مقاله بر سه پایه استوار می‌شود:

الف- از مدیریت: نظریه رهبری تحول آفرین و مدیریت ارزش محور؛

ب- از علوم سیاسی: نظریه مشروعیت کارکردی و سرمایه اجتماعی؛

ج- از ادبیات اسلامی-ایرانی: مردم‌محوری، مسئولیت‌پذیری و کار جهادی در اسناد رسمی.

بر این اساس، فرض می‌شود که: «مدیریت جهادی، در صورت نهادینه‌سازی ساختاری، می‌تواند از طریق افزایش کارآمدی ادراک شده و تقویت سرمایه اجتماعی، به بازتولید مشروعیت کارکردی در حکمرانی اسلامی کمک کند.»

سوالات پژوهش

۱. سوال اصلی

با توجه به بیان مسئله و چارچوب نظری، سؤال اصلی پژوهش چنین صورت‌بندی می‌شود:

مدیریت جهادی چگونه و از طریق چه سازوکارهایی می‌تواند به تقویت مشروعیت کارکردی در سطح حکمرانی سیاسی در جوامع اسلامی کمک کند؟

۲. سوالات فرعی

مدیریت جهادی در ادبیات رسمی و پژوهشی ایران چه مؤلفه‌های مفهومی دارد؟

مشروعیت کارکردی در نظریه‌های علوم سیاسی چگونه تعریف و سنجیده می‌شود؟

چه نسبتی میان کارآمدی اجرایی و سرمایه اجتماعی در ادبیات حکمرانی وجود دارد؟

آیا می‌توان مدیریت جهادی را از سطح سازمانی به سطح حکمرانی نهادمند تعمیم داد؟

۳. فرضیه‌های پژوهش

با تلفیق ادبیات مدیریت تحول آفرین و نظریه مشروعیت سیاسی، فرضیه‌های زیر مطرح می‌شود:
فرضیه اصلی:

«به نظر می‌رسد مدیریت جهادی به مثابه الگویی از حکمرانی تحولی، از طریق ارتقای کارآمدی نظام حکمرانی، تقویت اعتماد عمومی و افزایش سرمایه اجتماعی، موجب تقویت مشروعیت کارکردی و تحکیم مشروعیت سیاسی در جوامع اسلامی می‌شود.»
فرضیه‌های فرعی:

فرضیه اول: مدیریت جهادی از طریق افزایش کارآمدی ادراک شده دولت، موجب تقویت مشروعیت کارکردی می‌شود. در ادبیات مشروعیت، کارآمدی یکی از مؤلفه‌های اصلی پذیرش اقتدار سیاسی تلقی می‌شود.
فرضیه دوم: مدیریت جهادی با تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری و مردم‌محوری، سرمایه اجتماعی را افزایش می‌دهد و از این طریق به تثبیت مشروعیت سیاسی کمک می‌کند.
در شاخص‌های حکمرانی بانک جهانی نیز اثربخشی دولت و پاسخ‌گویی از عوامل اعتماد عمومی محسوب می‌شود؛

فرضیه سوم: در صورت نهادینه‌سازی ساختاری، مدیریت جهادی می‌تواند به الگویی از حکمرانی تحولی تبدیل شود؛ اما در صورت شخصی‌سازی و فقدان سازوکار نهادی، اثر آن مقطعی خواهد بود.
فرضیه چهارم: مدیریت جهادی در چارچوب گفتمان بیداری اسلامی، ظرفیت تبدیل شدن به الگویی بومی برای حکمرانی تمدن‌ساز را داراست.

مدل مفهومی پژوهش

مدل مفهومی پیشنهادی این پژوهش مبتنی بر سه بعد اصلی است:

الف- بعد ارزشی - هنجاری: تعهد اخلاقی مدیران، انگیزش درونی، اولویت منافع عمومی
این بعد ناظر بر بنیان‌های اعتقادی، اخلاقی و انگیزشی مدیریت جهادی است و مهم‌ترین عامل تمایز آن با الگوهای صرفاً تکنوکراتیک مدیریت به شمار می‌رود. در این سطح، مدیریت جهادی بر مؤلفه‌هایی همچون: اخلاص و تعهد دینی، روحیه خدمت، عدالت‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، انگیزش انقلابی، روحیه ایثار و مجاهدت استوار است. وجود این مؤلفه‌ها موجب می‌شود مدیریت جهادی فراتر از یک الگوی اداری، به سازوکاری برای تقویت اعتماد اخلاقی و هویتی میان دولت و جامعه تبدیل شود و زمینه مقبولیت ارزشی نظام سیاسی را فراهم آورد.

(بر اساس بیانات رسمی درباره مدیریت جهادی؛ (بیانات ۱۳۹۳/۲/۱۰).

ب- بعد نهادی - مدیریتی: چابکی تصمیم‌گیری، کاهش بروکراسی ناکارآمد، مدیریت بحران در شرایط محدودیت

این بعد به ویژگی‌های ساختاری و اجرایی مدیریت جهادی در عرصه حکمرانی مربوط می‌شود. در این سطح، مدیریت جهادی با عبور از الگوهای بروکراتیک کند و غیرمنعطف، بر کارآمدی، تحرک و حل مسئله تأکید

دارد. مهم‌ترین مؤلفه‌های این بعد عبارت‌اند از: چابکی در تصمیم‌گیری، حضور میدانی مدیران، حل مسئله و نتیجه‌محوری، پرهیز از بروکراسی فرساینده، سرعت عمل در مدیریت بحران، انعطاف‌پذیری سازمانی، پاسخ‌گویی و پیگیری مستمر. حضور میدانی در این الگو به معنای ارتباط مستقیم مدیران با مسائل واقعی جامعه و فاصله‌نگرفتن از متن مردم است که می‌تواند شکاف میان ساختار حکمرانی و جامعه را کاهش دهد. و حل مسئله به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های محوری مدیریت جهادی، موجب می‌شود کارآمدی حکومت نه در سطح شعار، بلکه در عرصه عمل و نتایج ملموس اجتماعی ارزیابی شود. و پرهیز از بروکراسی فرساینده: باعث تسهیل فرایندهای اجرایی، افزایش سرعت خدمت‌رسانی و ارتقای رضایت عمومی خواهد شد که این امر نقش مهمی در تقویت مشروعیت کارکردی نظام سیاسی دارد (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰).

ج- بعد اجتماعی - سیاسی: افزایش کارآمدی ادراک‌شده، تقویت سرمایه اجتماعی، بازتولید مشروعیت کارکردی این بعد به پیامدهای اجتماعی و سیاسی مدیریت جهادی در عرصه حکمرانی مربوط می‌شود. در این سطح، مدیریت جهادی می‌تواند از طریق افزایش کارآمدی و تقویت پیوند دولت و ملت، به بازتولید سرمایه اجتماعی و مشروعیت سیاسی منجر شود. مهم‌ترین مؤلفه‌های این بعد عبارت‌اند از: افزایش کارآمدی ادراک‌شده حکومت، تقویت اعتماد عمومی، افزایش سرمایه اجتماعی، ارتقای مشارکت مردمی، کاهش شکاف دولت - ملت، تقویت انسجام اجتماعی، افزایش مقبولیت و مشروعیت سیاسی.

در این چارچوب، هر اندازه مدیریت جهادی در حل مسائل عمومی و پاسخ‌گویی به مطالبات جامعه موفق‌تر عمل کند، سطح رضایت عمومی و اعتماد اجتماعی نیز افزایش یافته و زمینه تحکیم مشروعیت سیاسی فراهم خواهد شد. در این مدل، مدیریت جهادی متغیر مستقل، مشروعیت کارکردی متغیر وابسته، و «سرمایه اجتماعی» و «کارآمدی ادراک‌شده» متغیرهای میانجی محسوب می‌شوند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی و مبتنی بر تحلیل مفهومی - اسنادی است. جامعه پژوهش شامل: اسناد رسمی مرتبط با مدیریت جهادی، سیاست‌های کلی نظام، متون نظری مشروعیت سیاسی، مقالات علمی داخلی در حوزه مدیریت و علوم سیاسی، گردآوری داده‌ها از طریق مراجعه به پایگاه‌های معتبر نظیر:

SID (<https://sid.ir/>)

نورمگز (<https://www.noormags.ir/>)

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر انقلاب

اسناد مجمع تشخیص مصلحت نظام

تحلیل یافته‌ها و تبیین نظری مدل بومی حکمرانی تحولی

۱. بازخوانی مدیریت جهادی در بستر ایرانی - اسلامی

تحلیل اسناد رسمی و متون پژوهشی نشان می‌دهد که مدیریت جهادی در ادبیات ایرانی، صرفاً به معنای افزایش شدت کار یا شتاب اجرایی نیست، بلکه بر سه مؤلفه محوری استوار است:

الف- تعهد ارزشی و مسئولیت‌پذیری اخلاقی

ب- چابکی و تصمیم‌گیری در شرایط محدودیت منابع

ج- مردم‌محوری و میدان‌محوری در حل مسئله

در بیانات رسمی سال ۱۳۹۲، مدیریت جهادی به معنای «کار متراکم، با ایمان، پرانگیزه و همراه با ابتکار» تعریف شده است (جلسه تبیین سیاست‌های اقتصاد مقاومتی ۱۳۹۲/۱۲/۲۰). این تعریف، نشان می‌دهد عنصر «انگیزش درونی و تعهد ارزشی» بنیان اصلی این الگوست. همچنین در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، بر مدیریت جهادی به‌عنوان سازوکار عبور از فشارهای خارجی تأکید شده است (مجمع تشخیص مصلحت نظام، این امر نشان می‌دهد که مدیریت جهادی در سطح ملی، با مسئله «تاب‌آوری حکمرانی» پیوند دارد.

۲. سازوکار نخست: از تعهد ارزشی تا کارآمدی ادراک‌شده

در ادبیات مشروعیت سیاسی، یکی از پایه‌های پذیرش اقتدار سیاسی، ادراک شهروندان از کارآمدی نظام است (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2023). در مدل بومی پیشنهادی، مدیریت جهادی از طریق افزایش مسئولیت‌پذیری مدیران و کاهش فاصله میان تصمیم‌گیران و میدان اجرا، می‌تواند کارآمدی عملی را افزایش دهد. اما نکته مهم‌تر، «کارآمدی ادراک‌شده» است. در عصر شبکه‌های اجتماعی، صرف انجام کار کافی نیست؛ بلکه نحوه دیده‌شدن و اعتماد عمومی نیز اهمیت دارد.

در این چارچوب، هرگاه مدیریت جهادی بتواند: تصمیم‌گیری را تسریع کند، بروکراسی زائد را کاهش دهد، و نتایج ملموس برای مردم ایجاد کند، احتمال تقویت مشروعیت کارکردی افزایش می‌یابد. البته مضاف بر آن در تقویت این مقوله توجه به اخلاق حرفه‌ای نباید نادیده گرفته شود چراکه: مدیریت جهادی، با تکیه بر ارزش‌هایی چون ایثار، صداقت، تعهد، عدالت و عمل به تکلیف، می‌تواند زمینه‌ساز تقویت اخلاق حرفه‌ای و افزایش مسئولیت‌پذیری کارکنان شود. همچنین، تعامل بین این دو مولفه رفتاری در بستر مدیریت جهادی تقویت می‌شود. (صادق زاده و همکاران، ۱۴۰۴)

۳. سازوکار دوم: سرمایه اجتماعی به‌عنوان متغیر میانجی

مطالعات حوزه سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که اعتماد عمومی و مشارکت شهروندان، رابطه مستقیم با کارآمدی نهادی دارد. در سالهای اخیر شاهد ورود واژه سرمایه اجتماعی در گفتمان‌ها و اسناد علمی در قلمروهای جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی، اقتصاد و اخیراً نیز علوم سیاسی بوده ایم. توجیه این تمرکز بر مقوله سرمایه اجتماعی مبتنی بر نقشی است که سرمایه اجتماعی در تولید و افزایش سرمایه‌های انسانی، اقتصادی و محیطی ایفا می‌کند. شریفیان ثانی، ص ۹). در الگوی بومی حکمرانی تحولی، مدیریت جهادی زمانی به تقویت مشروعیت منجر

می‌شود که مردم آن را نه صرفاً یک شعار، بلکه یک رفتار نهادمند مشاهده کنند. حضور میدانی مدیران در بحران‌ها (مانند مدیریت حوادث طبیعی یا شرایط تحریمی) نمونه‌ای از تقویت سرمایه اجتماعی از طریق کنش مدیریتی است.

البته نباید از نظر دور داشت که مسئله شایستگی مدیران با انگیزه جهادی بر غنای این مسئله می‌افزاید چرا که اهمیت الگوی شایستگی مدیران جهادی دربردارنده ۷۱ مؤلفه شایستگی است که در قالب هشت بعد دانش (دو مؤلفه)، توانایی‌ها (شش مؤلفه) مهارت (۱۲ مؤلفه) نگرش (۱۹ مؤلفه) ویژگی‌های شخصیتی (۱۰ مؤلفه) بینش (چهار مؤلفه) و ویژگی‌های اخلاقی (۱۶ مؤلفه) و اعتبار (دو مؤلفه) بودند. (رضایت و همکاران، ص ۱۲۵)

بنابراین، سرمایه اجتماعی در این مدل نقش متغیر میانجی را ایفا می‌کند:

مدیریت جهادی → افزایش اعتماد → تقویت مشروعیت کارکردی

۴. سازوکار سوم: نهاده‌سازی در چارچوب الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

یکی از نقاط ضعف احتمالی مدیریت جهادی، شخصی‌سازی آن است. اگر این مفهوم وابسته به افراد خاص باقی بماند، پایداری ساختاری نخواهد داشت. از این رو، نهاده‌سازی آن در چارچوب سیاست‌های کلان ضروری است.

در اسناد مرتبط با «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» بر پیوند ارزش‌های اسلامی با کارآمدی نهادی تأکید شده است (مرکز الگو، <https://olgou.ir/>).

بر اساس این رویکرد، مدیریت جهادی باید: به شاخص‌های قابل سنجش تبدیل شود، در نظام ارزیابی مدیران لحاظ گردد، و در آموزش‌های مدیریتی نهادینه شود. تنها در این صورت است که می‌تواند از سطح کنش فردی به سطح حکمرانی ساختاری ارتقا یابد.

۵. صورت‌بندی نهایی مدل بومی حکمرانی تحولی

با توجه به مبانی نظری پژوهش و پیوند میان مدیریت جهادی، حکمرانی تحولی و مشروعیت سیاسی، می‌توان مدل تحلیلی پژوهش را بر اساس رابطه میان «کارآمدی حکمرانی» و «تولید مشروعیت سیاسی» صورت‌بندی کرد. در این مدل، مدیریت جهادی به‌عنوان متغیر مستقل و محرک تحول در نظام حکمرانی عمل می‌کند و از طریق ارتقای کارآمدی، سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی، زمینه تقویت مشروعیت کارکردی و در نهایت مشروعیت سیاسی را فراهم می‌آورد.

بر اساس تحلیل فوق، مدل بومی پیشنهادی این پژوهش چنین صورت‌بندی می‌شود:

بعد ارزشی (تعهد و انگیزش انقلابی)

بعد نهادی (چابکی ساختاری و حل مسئله در شرایط محدودیت)

↓
بعد اجتماعی - سیاسی (افزایش سرمایه اجتماعی و کارآمدی ادراک شده)

↓
پیامد نهایی: تقویت مشروعیت کارکردی در حکمرانی اسلامی در بستر بیداری اسلامی

بر این اساس، مدیریت جهادی نه صرفاً یک الگوی اجرایی، بلکه سازوکاری برای بازتولید مشروعیت سیاسی در چارچوب حکمرانی اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی تلقی می‌شود. و می‌تواند موجب افزایش کارآمدی ساختار حکمرانی شود. افزایش کارآمدی نیز در قالب حل مسائل عمومی، بهبود خدمت‌رسانی، پاسخ‌گویی، کاهش فاصله دولت و ملت و ارتقای اعتماد اجتماعی ظاهر می‌شود. در مرحله بعد، ارتقای اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی، به تقویت «مشروعیت کارکردی» منجر خواهد شد؛ بدین معنا که شهروندان نظام سیاسی را به دلیل توانایی آن در اداره مؤثر جامعه، حل مشکلات و تحقق عدالت، شایسته اعمال قدرت می‌دانند. در نهایت، استمرار مشروعیت کارکردی می‌تواند به تحکیم مشروعیت سیاسی و افزایش مقبولیت و ثبات نظام حکمرانی اسلامی بینجامد.

این مدل نشان می‌دهد که مدیریت جهادی، در صورت نهادینه‌سازی عقلانی، می‌تواند به یک الگوی حکمرانی تحولی بومی تبدیل شود؛ الگویی که هم با مبانی ارزشی اسلامی سازگار است و هم با معیارهای علمی کارآمدی و مشروعیت در علوم سیاسی قابل تحلیل است.

الگوی مفهومی پژوهش

مدیریت جهادی (مردم‌محوری، اخلاص، روحیه خدمت، عدالت‌گرایی، چابکی و مسئولیت‌پذیری) ↓ ارتقای کارآمدی حکمرانی (حل مسئله، پاسخ‌گویی، خدمت‌رسانی، مدیریت بحران و کاهش بروکراسی) ↓ تقویت اعتماد عمومی و سرمایه اجتماعی ↓ افزایش مشروعیت کارکردی ↓ تحکیم مشروعیت سیاسی و تقویت حکمرانی اسلامی

تحلیل نظری مدل

این مدل نشان می‌دهد که مشروعیت سیاسی در جوامع اسلامی صرفاً متکی بر مشروعیت ایدئولوژیک یا قانونی نیست، بلکه استمرار آن نیازمند تحقق کارآمدی عملی در عرصه حکمرانی است. در چنین چارچوبی، مدیریت جهادی به مثابه حلقه اتصال میان ارزش‌های اسلامی و کارآمدی اجرایی عمل می‌کند و از طریق افزایش رضایت عمومی و اعتماد اجتماعی، زمینه پایداری و ثبات سیاسی را فراهم می‌سازد. همچنین مدل حاضر بیانگر آن است که میان «کارآمدی» و «مشروعیت» رابطه‌ای دوسویه برقرار است؛ به این معنا که افزایش کارآمدی حکمرانی به تقویت مشروعیت سیاسی منجر می‌شود و مشروعیت سیاسی نیز به نوبه خود، ظرفیت نظام برای بسیج اجتماعی، مشارکت مردمی و تحقق اهداف حکمرانی را افزایش می‌دهد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تبیین نسبت میان «مدیریت جهادی» و «مشروعیت کارکردی» در چارچوب حکمرانی اسلامی انجام شد. یافته‌های حاصل از تحلیل اسنادی نشان داد که مدیریت جهادی در ادبیات رسمی جمهوری اسلامی ایران دارای سه مؤلفه اصلی است: تعهد ارزشی، چابکی نهادی و مردم‌محوری (بیانات ۱۳۹۲، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ابلاغ-سیاست‌های-کلی-اقتصاد-مقاومتی). از سوی دیگر، در ادبیات علوم سیاسی، مشروعیت کارکردی به توان نظام سیاسی در حل مسائل عمومی و تأمین منافع جمعی وابسته دانسته می‌شود (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2023). همچنین شاخص‌های حکمرانی بر اثربخشی دولت و کیفیت سیاست‌گذاری به‌عنوان عناصر اعتماد عمومی تأکید دارند.

با تلفیق این دو حوزه، می‌توان نتیجه گرفت که مدیریت جهادی در صورتی که از سطح رفتار فردی به سطح سازوکار نهادی ارتقا یابد، قادر است از طریق افزایش کارآمدی ادراک‌شده و تقویت سرمایه اجتماعی، به بازتولید مشروعیت کارکردی کمک کند. به بیان دیگر، پیوند میان تعهد ارزشی و کارآمدی اجرایی، حلقه واسط مشروعیت در حکمرانی اسلامی است.

نکته مهم آن است که مشروعیت در نظام اسلامی صرفاً مبتنی بر مبانی هنجاری یا حقوقی نیست، بلکه استمرار آن نیازمند کارآمدی مستمر است؛ امری که در پژوهش‌های داخلی درباره اعتماد سیاسی و سرمایه اجتماعی نیز مورد تأکید قرار گرفته است.

بر اساس یافته‌ها، می‌توان سه استنتاج اصلی ارائه کرد:

الف- مدیریت جهادی در ذات خود یک مفهوم مدیریتی صرف نیست، بلکه ظرفیت تبدیل شدن به الگوی حکمرانی تحولی را دارد.

ب- مشروعیت کارکردی در جوامع اسلامی بیش از گذشته به عملکرد نهادی وابسته است و تعهد ارزشی بدون سازوکار اجرایی پایدار، مشروعیت‌آفرین نخواهد بود.

ج- نهادهای سازوکار مدیریت جهادی مستلزم شاخص‌پذیری، آموزش ساختاری و ارزیابی عملکرد است؛ در غیر این صورت، اثر آن مقطعی و وابسته به افراد باقی خواهد ماند.

بر مبنای تحلیل انجام‌شده، پیشنهادهای زیر قابل ارائه است:

الف- **شاخص‌سازی مدیریت جهادی:** تدوین شاخص‌های عینی برای سنجش چابکی، پاسخ‌گویی و مردم‌محوری در نظام ارزیابی مدیران.

ب- **پیوند با نظام آموزش مدیریتی:** گنجاندن مؤلفه‌های مدیریت ارزش‌محور و بحران‌محور در برنامه‌های آموزش مدیران دولتی.

ج- **تقویت شفافیت و ارتباط عمومی:** از آنجا که مشروعیت کارکردی با «ادراک عمومی» مرتبط است، اطلاع‌رسانی شفاف و گزارش‌دهی مستمر می‌تواند اثر مدیریتی را به سرمایه اجتماعی تبدیل کند.

۵- پرهیز از شخصی‌سازی: نهادینه‌سازی ساختاری این الگو در چارچوب اسناد کلان نظیر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (<https://olgou.ir/>) ضروری است.

پژوهش حاضر با هدف بازخوانی ظرفیت‌های «مدیریت جهادی» در قالب الگویی از حکمرانی تحولی و بررسی نقش آن در تقویت مشروعیت سیاسی در جوامع اسلامی انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که مدیریت جهادی را نمی‌توان صرفاً یک سبک اجرایی یا رویکرد مدیریتی محدود به شرایط بحرانی تلقی کرد، بلکه این مفهوم واجد ظرفیت‌های سیاسی، اجتماعی و تمدنی گسترده‌ای است که می‌تواند در فرآیند بازتولید مشروعیت سیاسی و ارتقای کارآمدی حکمرانی اسلامی ایفای نقش کند.

بررسی چارچوب‌های نظری مشروعیت سیاسی نیز نشان داد که در اندیشه متفکرانی چون ماکس وبر، دیوید ایستون و سیمور مارتین لیپست، دوام و پایداری نظام سیاسی وابسته به میزان پذیرش عمومی، اعتماد اجتماعی و کارآمدی حکومت در پاسخ‌گویی به مطالبات جامعه است. بر این اساس، مشروعیت سیاسی در جهان معاصر صرفاً بر بنیان‌های ایدئولوژیک، سنتی یا قانونی استوار نیست، بلکه توانایی نظام سیاسی در حل مسائل عمومی، مدیریت بحران‌ها، تحقق عدالت و تأمین رفاه اجتماعی نیز به یکی از مهم‌ترین منابع مشروعیت تبدیل شده است. از این منظر، «مشروعیت کارکردی» جایگاهی محوری در ثبات و مقبولیت نظام‌های سیاسی یافته است.

در این چارچوب، مدیریت جهادی به دلیل برخورداری از مؤلفه‌هایی همچون مردم‌محوری، روحیه خدمت، مسئولیت‌پذیری، چابکی سازمانی، عدالت‌گرایی، میدان‌داری در شرایط بحران و عبور از بروکراسی فرساینده، می‌تواند زمینه ارتقای کارآمدی نظام حکمرانی را فراهم آورد. تجربه جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌هایی نظیر دفاع مقدس، مقابله با تحریم‌ها، مدیریت بحران‌های طبیعی، پیشرفت‌های علمی و اجرای پروژه‌های راهبردی نیز نشان داده است که هرچند مدیریت جهادی به صورت واقعی و میدانی تحقق یافته، میزان اعتماد عمومی، انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی نظام سیاسی نیز افزایش یافته است.

همچنین یافته‌های پژوهش نشان داد که میان «مدیریت»، «حکمرانی» و «مشروعیت سیاسی» رابطه‌ای دوسویه و میان‌رشته‌ای برقرار است. مدیریت در الگوی حکمرانی اسلامی صرفاً یک ابزار اداری نیست، بلکه بخشی از سازوکار تولید اعتماد عمومی، مشارکت اجتماعی و مقبولیت سیاسی به شمار می‌رود. بر این اساس، مدیریت جهادی می‌تواند حلقه اتصال میان کارآمدی اجرایی و مشروعیت سیاسی تلقی شود؛ زیرا موفقیت در حل مسائل عمومی و پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه، به افزایش حمایت سیاسی و تقویت پیوند دولت و ملت منجر خواهد شد. از سوی دیگر، پژوهش حاضر نشان داد که یکی از چالش‌های اساسی بسیاری از جوامع اسلامی، شکاف میان آرمان‌های اسلامی و کارکرد واقعی نظام‌های حکمرانی است. در چنین شرایطی، مدیریت جهادی می‌تواند به مثابه الگویی بومی و تمدنی، زمینه پیوند میان ارزش‌های اسلامی، عدالت اجتماعی و کارآمدی اجرایی را فراهم سازد. این مسئله به ویژه در فضای گفتمان بیداری اسلامی و شکل‌گیری الگوهای مقاومت، اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند؛

زیرا تداوم و موفقیت هر الگوی حکمرانی اسلامی، علاوه بر مشروعیت ارزشی، نیازمند اثبات توانمندی عملی در اداره جامعه و حل مسائل مردم است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مدیریت جهادی در صورت نهادینه سازی در ساختار حکمرانی، قادر است از طریق افزایش کارآمدی، تقویت سرمایه اجتماعی، ارتقای اعتماد عمومی و کاهش فاصله دولت - ملت، به تحکیم مشروعیت کارکردی و در نهایت تقویت مشروعیت سیاسی در جوامع اسلامی بینجامد. از این رو، مدیریت جهادی را باید نه صرفاً یک الگوی مدیریتی مقطعی، بلکه بخشی از الگوی کلان حکمرانی اسلامی و تمدن‌سازی نوین اسلامی دانست که ظرفیت ایفای نقش در تحول ساختاری جوامع اسلامی را داراست. و در صورت صورت‌بندی عقلانی و نهادمند، می‌تواند به‌عنوان یک الگوی بومی حکمرانی تحولی در جمهوری اسلامی ایران تحلیل شود. این الگو از طریق پیوند میان تعهد ارزشی، کارآمدی اجرایی و سرمایه اجتماعی، ظرفیت تقویت مشروعیت کارکردی را داراست. با این حال، تحقق این ظرفیت منوط به عبور از سطح هنجاری و تبدیل آن به سازوکارهای قابل سنجش و پایدار در ساختار حکمرانی است.

منابع

۱. اردشیر لاریجانی، محمدجواد. (۱۳۷۳). حکومت: مباحثی در مشروعیت و کارآمدی. تهران: سروش.
۲. امیدی، مهدی. (۱۴۰۴). حکمرانی خوب: در باب کارایی نظری و عملیاتی یک مفهوم دولت‌پژوهی. نشریات علمی دانشگاه علامه طباطبائی، ۴۳.
۳. بشیریه، حسین. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی سیاسی. تهران: نشر نی.
۴. بیانات رهبر معظم انقلاب. (۱۳۹۳، ۱۰ اردیبهشت). دیدار با کارگران گروه مینا. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25913>
۵. توحیدفام، محمد؛ حشمت‌زاده، محمدباقر؛ عابدینی، زهرا. (۱۴۰۴). عوامل مؤثر بر توسعه سازمان‌های مردم‌نهاد و تأثیر آن بر تحول حکمرانی در ایران. دوفصلنامه آئین حکمرانی، ۳(۵).
۶. دادگر، یدالله. (۱۳۸۰). مروری بر ادبیات نقش و جایگاه دولت در اقتصاد. فصلنامه فرهنگ و اندیشه، ۲(۱).
۷. رضایت، غلامحسین؛ اسحاقی، ارشاد. (۱۴۰۲). الگوی شایستگی‌های مدیران جهادی. فصلنامه مدیریت اسلامی، ۳۱(۱).
۸. رجایی، فرهنگ. (۱۳۶۹). بحثی پیرامون قدرت. مجله سیاست خارجی، ۱ و ۲.
۹. زارع، عباس. (۱۳۸۰). مبانی مشروعیت و قدرت در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۷۵). تهران: مؤسسه فرهنگ و دانش.

۱۰. ساده‌زاده، حسین؛ پیوسته، علی‌اکبر؛ احمدی، علیرضا. (۱۴۰۴). تأثیر مدیریت جهادی بر ارتقای اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری کارکنان در سازمان. اولین همایش ملی اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در مدیریت و علوم مالی، ارومیه <https://civilica.com/doc/2441652>.
 ۱۱. شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۰). سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری. رفاه اجتماعی، ۱(۲).
 ۱۲. فروهی، آرمان؛ چلونگر، محمدعلی؛ منتظرالقائم، اصغر. (۱۳۹۹). تحلیلی بر تکاپوهای مشروعیت‌یابی جانشینان عضدالدوله در دوره آل‌بویه (۳۷۲-۴۴۷ ه.ق). تاریخ‌نامه ایران بعد از اسلام، ۱۱(۲۴).
 ۱۳. کاظمی طامه، علی؛ خراسانی، رضا. (۱۴۰۴). چارچوب مفهومی فهم تحولات حکمرانی در بحران‌ها. فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۷(۳)، شماره ۸۳.
 ۱۴. مجمع تشخیص مصلحت نظام. (۱۳۹۱). سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی. <https://www.maslahat.ir/>
 ۱۵. مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. (۱۳۹۵). اسناد و سیاست‌های توسعه و حکمرانی. <https://olgou.ir/>
 ۱۶. موسوی شریانی، سیدجلال. (۱۴۰۳). حکمرانی دینی. تبریز: انتشارات دانشگاه هنر اسلامی تبریز.
 ۱۷. وبگاه نورمگز. (بی‌تا). دسترسی به مقالات مدیریت جهادی و حکمرانی. <https://www.noormags.ir/>
 ۱۸. پایگاه SID. (بی‌تا). مقالات مرتبط با سرمایه اجتماعی و مشروعیت سیاسی <https://sid.ir/>.
 ۱۹. بانک جهانی. (۲۰۲۳). شاخص‌های حکمرانی جهانی. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>
 ۲۰. بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار کارگزاران نظام. (۱۳۹۲). <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25913>
 ۲۱. حسینی سید علی‌تاش؛ واثق قادرعلی. (۱۳۹۳). اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، ۳(۲).
 ۲۲. لیپست، سیمور مارتین. (۱۳۸۸). دایره‌المعارف دموکراسی (ترجمه فانی و مرادی). تهران: کتابخانه تخصصی وزارت خارجه. (اثر اصلی منتشر شده در ۱۹۹۵)
23. Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2023). Legitimacy. <https://plato.stanford.edu/entries/legitimacy/DOI:10.22034/jiiph.2020.12326>